

Wat erachter zit

Projectonderwijs past natuurlijk in het kader van vredesopvoeding, een onontbeerlijke taak voor ons in deze tijd. Leerlingen pakken zelf een stuk realiteit aan, waardoor de zelfstandigheid wordt vergroot en ook de samenwerking, omdat er in groep gewerkt wordt. Leerlingen leren de realiteit ontdekken. Essentieel is dat vanuit de sociale realiteit de muren tussen de vakken worden doorbroken. Vakkennis is belangrijk, maar moet gezien worden binnen de globale realiteit. In de projecten vertrekken leerlingen vanuit hun eigen leefwereld en leefsituatie. Een andere doelstelling is dat leerlingen leren zich te verwoorden. Projectonderwijs is opvoeding tot mondigheid. De mens is namelijk meer dan een leermachine. Schoolgaan is meer dan een aantal vakken leren. Iedereen op school moet de kans krijgen een persoonlijkheid te worden. De school zou er dus moeten zijn als een bijdrage tot de zelfontplooiing van de leerlingen en tot respect voor de zelfontplooiing van anderen. Daarbij is een goede relatie leerkracht - leerling erg belangrijk.

Het leven is keuzes maken. Neutraal kun je niet door het leven gaan. Maar vaak genoeg wordt er op slinkse manier boven ons hoofd al voor ons gekozen en over ons beslist. Projectmethode wil een methode zijn niet alleen om je daarvan bewust te maken, maar ook om te leren kiezen. Welke keuze je maakt doet er niet toe. Maar wel dat je weet waarom, op grond van welke gevoelens, ideeën, informatie, ervaringen. Projectonderwijs is een methode om zelfstandig en rekening houdend met anderen te kunnen kiezen. Je krijgt de kans tot zelfontplooiing en je neemt actief deel aan veranderingsprocessen op vlak van relaties, gezin, school, land en wereld.

Ik weet het, het klinkt lekker vaag. Maar wanneer zijn doelstellingen dat niet? Hoe we dat nu in Bokrijk proberen te realiseren is al eerder vermeld. Toch een paar opmerkingen: Zoals reeds gezegd is een basisvoorwaarde voor projectonderwijs een goede relatie leerling - leraar. Bij ons op school worden de leerkrachten met de voornaam aangesproken. Je kunt dat als een aardig manipulatietruukje beschouwen. Maar toch is 't een middel waardoor de sfeer wat lossier is, en dat het praten makkelijker maakt. Het statuut van groene mensen, zoals het door Luc Versteylen uitgewerkt is, is bij ons een aanvaard principe (waarmee ik niet wil zeggen dat het voor 100 % in werking is, maar 't kan, er wordt geluisterd naar en gepraat met leerlingen).

De vakkenstructuurdoorbreking is een teer punt. Laten we eerlijk zijn, en duidelijk onderkennen dat die doorbreking

niet in de structuren van de lessenrooster e.d. is uitgewerkt. Af en toe wordt in een vak wel uitleg gegeven over een projectthema, zelfs met bijdragen van de leerlingen van die projectgroep ; maar verder lukt het toch niet. En ik denk dat dat op andere scholen ook niet gerealiseerd wordt. Want als er dan een projectweek is, worden gewoon alle lessen opgeschort. Veel meer wordt er buiten de lessen om, bepaalde vakkennis geïntegreerd. Zo zal projectgroep "bio-industrie" als projectpeter de leraar van biologie nemen die hen zo inhoudelijk op weg kan helpen. Projectgroep "theater" koos iemand van buiten de school die met moderne theatervormen bezig is en die ook tijdens de projecturen, maar ook veel na vier uur samen met de leden een toneelstuk opzette en uitvoerde. Op het moment wordt er vooral tijdens de uren Nederlands en godsdienst aan project gewerkt. Dat is ongeveer een vier uur per week. Binnen die uren worden een aantal werkvormen gehanteerd en een aantal technieken aangeleerd zoals opzoeken in een bibliotheek, het synthetiseren, interviews en enquêtes opstellen, afnemen en neerschrijven, creatieve verwerkingsmethodes, een hoop gesprekstechnieken enz., kortom : normaal-functioneel onderwijs om 't met de woorden van de didacticus Steven Ten Brinke te zeggen.

Wat het moeilijk maakt

Naast de hele dikke muren tussen de vakken, zijn er nog heel wat moeilijkheden waar we de laatste jaren mee te kampen hebben. De jeugd van nu is niet meer dezelfde als die van vijftien jaar geleden. Dat is geen verwijt maar een vaststelling zoals Rik Camaer in een interview volgens ons heel juist formuleert.

"In de volwassenheid is een weerslag gekomen na die enorme klemtoon op vernieuwing. Een terugslag die meeloopt met de economische crisis en waardoor er veel meer aandacht besteed wordt aan zekerheid, veiligheid, aan een stuk carrière, een veilige studie, een overleven. Die voorzichtigheid wordt vertolkt door de eigen ouders van deze jonge mensen. Die gaan zeggen van pas maar op, er is schaarste enzo. De volwassenen leggen voortdurend de klemtoon erop dat we voorzichtiger moeten zijn, en de jonge mensen nemen dat voor een stuk over. Met dan weer een vanzelfsprekendheid waarvan andere mensen dan weer schrikken en zeggen van wat is de jeugd toch laks, ze komen toch niet los. Maar de aksenten liggen nu anders. Het gaat meer om overleven".

Werkloosheid was een vooruitzicht dat wij einde zestiger jaren niet kenden. Daarmee zitten jonge mensen nu wel opgescheept. Vele jongeren, vooral dan in het A.S.O. zullen echter zeggen dat zij wel later werk zullen vinden. Maar

toch klinkt er ook bij hun een ondertoon van dat je met het diploma niet veel meer kunt doen. Je kunt je daarmee niet waarmaken en jongeren zoeken buiten de school hun identiteit. Macht en zelfwaardering worden gevonden op de enorme markt van vrijetijdssbesteding waarin consumptie (mode, sport, disco) de hoofdtoon aangeven. Deze vorm van collectieve subcultuur proberen jongeren, zo zeggen bepaalde onderwijssociologen, ook binnen de schoolmuren te brengen. Je krijgt een tegenkultuur op school, die dan vooral gekenmerkt wordt door - in de ogen van volwassenen - negatief en agressief gedrag. Bij ons is het gelukkig met die tegenkultuur (nog) niet zo erg gesteld. Maar als we de projectkeuzes de laatste jaren eens bekijken dan komen er steeds meer onderwerpen uit de vrijetijdsbesteding bij. Dat zijn nuttige onderwerpen op zichzelf, maar men behandelt ze oppervlakkig zonder zich de vraag te stellen hoe men vrijetijd zinvol kan maken. Ook is er een grote belangstelling voor items als mysteries, hypnose, occultisme e.d.. Die neiging naar maatschappij - afgewende onderwerpen is nu ook niet zo groot, en zeker niet algemeen, maar ze is duidelijk en ze vergroot steeds meer.

De restauratie in de maatschappij is na '75 ook volop aan de gang. De gevestigde blokken hebben het nu weer meer voor het zeggen gekregen. Ze zeggen volgens Camaer "van laat ons terug gaan naar onze fundamentele waarden en laat ons proberen vooral de jeugd die nog niet bezoedeld is binnen te rijven, en laten we dat doen met een verstrakking van ons aanbod. Dan krijg je restauratieve beweging. Die is duidelijk in alle ideologiën, en ze gaat samen - en daarin zit het gevaar - met vormen van indoktrinatie, propaganda, mythologie, symboliek, maar niet met vorming, met kritische houding. Men vraagt blind engagement, men vraagt opzien naar de leidersfiguur, beste adoratie. Datzelfde is gebeurd in de jaren 20-30. De restauratieve bewegingen zijn nu maar een stukje van de volwassenwereld en het zal voor de rest van de volwassenwereld afhangen of ze de kans krijgen de meerderheid te verwerven of niet. Dat zal niet zozeer van de jeugd afhangen, maar van de volwassenen en ook in de mate dat volwassenen de jeugd afvloeien naar die gemakkelijksoplossingen ; zeggen van daar ligt de waarheid is gemakkelijk, je hoeft niet meer te zoeken. En die tendens is aanwezig."

En ook in het onderwijs ! Het vrij onderwijs wordt katholiek, het rijksonderwijs neutraler (?). Van bovenaf wordt je als leerkracht bedolven onder de stapels circulaties die wel door de 'papiermolen' worden uitgespuwd, maar niet vermorzeld. Daarnaast is er ten gevolge van de denataliteit een minder aanbod van kandidaatleerlingen. Dus een hevige concurrentieslag onder de scholen onderling. En binnen de maatschappelijke sfeer van onzekerheden, binnen het kader van de restauratieve beweging, wil de school zeker niet opvallen door eventuele van het bestaande pa-

troon afwijkende evenementen. "Hoe gewoner, hoe grijzer, hoe minder in opspraak, hoe meer leerlingen", lijkt de redenering te zijn. Een dreigende werkloosheid van leerkrachten, reffectatie en andere toestanden beïnvloeden het schoolleven ; ook bij ons. Er zijn dus leerkrachten die vanop de zijlijn het projectgebeuren "volgen" om direkt kritiek te spuwen, als er ook maar iets niet vlekkeloos verloopt binnen het schoolgebeuren. En dat werkt, zacht gezegd, remmend. Maar ook uitdagend !

Van de andere kant zijn er ook leerlingen die willen profiteren. Zo wordt er - weliswaar sporadisch (tot nog toe) - 'ns misbruik gemaakt van het recht om een halve dag vrij te krijgen om op interview te gaan. Ook binnen de groep zijn er leerlingen die graag het werk door de anderen laten doen. Leerlingen hebben de neiging om bij hun projectvoorstellingen in de Culturele Week heel wat techniek te laten aanrukken. Micro's, spots, P.A.'s zouden de opvoering kwalitatief moeten opkrikken, maar door 't feit dat men er vaak niet mee kan omgaan gebeurt het tegenovergestelde. Uren wordt er getimmerd aan decors, en geëxperimenteerd met bandmontages waardoor er weinig tijd overblijft om aan de inhoud te werken. De oppervlakkigheid van de (praat)shows op de TV is ook voelbaar in hun naar spektakel neigende shows. Om het gebrek aan inhoud te camoufleren wordt gerekend op de technische inbreng. Maar door de onkunde hiermee zakt ook de show als een pudding in elkaar. Dat is vaak het geval bij projectgroepen die weigeren een projectpeter te nemen (angst voor controle) en die zeggen dat ze het zelf wel kunnen klaren. Als leerkracht Nederlands heb je niet altijd een duidelijk overzicht van laat staan inzicht in de 5 à 6 projectgroepen per klas.

Hoe we willen bijsturen

Indien je nu al die moeilijkheden op een rijtje zet zou je kunnen zeggen in een ontmoedigde bui : "We stoppen ermee. Binnen het onderwijs is toch niets aan te vangen. Laten we ons maatschappelijk engagement beperken tot het biologisch tuinieren, ons jaarlijks antiraketten uitstapje naar Brussel en eventueel tot gewetenssussende aftrekbare giften aan Amnestie International" Zover willen wij het niet laten komen. We willen het project niet met het badwater weggooien, het ook niet in de badkuip laten verzuipen, maar wel iets doen tegen de vervuiling van dat badwater, zonder milieu-onvriendelijke detergenten. Om de boel wat overzichtelijker te houden, zouden we, in overleg met de leerlingen, opteren voor een beperkt aanbod thema's. We denken bijvoorbeeld aan oorlog en vrede, milieu, expressie e.d. (het idee om met thema's te werken is niet zo maar uit de lucht komen vallen. We hebben een jaar geleden goede resultaten gehad met een themadag rond vrede en dit jaar

rond Zuid-Afrika. Nelson Mandela werd zelfs tot ereleeraar van onze school uitgeroepen !).

In het eerste trimester zouden binnen de informatiefase de leerlingen hieraan individueel werken, door verschillende facetten in subthema's te behandelen. Op basis van individueel opgestelde basisteksten zouden dan groepen gevormd worden. Interviews en enquêtes worden door die subthemagroepen afgenomen en verwerkt. Ondertussen komen ook deze groepen samen om de verdere aanpak van het thema uit te stippelen. Zo'n hoofdthema wordt begeleid door twee leerkrachten die dan ook regelmatig samenkomen met de leerkracht Nederlands. (Dat kan tijdens vakvergaderingen of klassenraden). Elk thema wordt dan door die groepen voor de andere leerlingen en liefst ook voor buitenstaanders op een themadag naar voren gebracht. Die verschillende themadagen kunnen al dan niet gebundeld worden in een Culturele Week. Voor '85-'86 zal het wel het geval zijn : zo maar ineens breken met een fijne traditie valt moeilijk. Door die groepering rond thema's, en door die pyramidewerking (eerst alleen, dan in groep, dan in grote groep) hopen we dat veel energie, die in organisatorische toestanden werd gestoken, vrij komt om op inhoudelijk vlak te werken. Doordat de begeleiding overzichtelijker wordt, hopen we het langs, onder, boven en naast elkaar doorwerken te verhinderen. Technische hoogstandjes, TV-show elementen hopen we terug te dringen tot waardevolle esthetische vormgeving.

Door middel van die bijgestuurde methode en natuurlijk door het verder hanteren van werkvormen, het verder uitbouwen van sfeer en relaties e.d. hopen we de leerlingen zinvol bezig te laten zijn. Dat ze er iets bij opsteken en er ook plezier aan beleven. En wij leerkrachten ook. Wij hopen dat VONK ons de kans biedt om over het verloop van deze andere aanpak op het einde van het schooljaar een concreet verslag te geven.

Tuur Devens en Luc Meuwissen, Hasseltweg 383, 3600 Bokrijk-Genk.

NOTEN

1. Hoe het er de eerste jaren in Bokrijk aan toeging staat uitvoerig beschreven in Roger Rutten, Projectonderwijs in Bokrijk.
2. Heel veel praktische en nuttige tips - met de nodige theoretische informatie - i.v.m. projectwerk vind je in : Nest Van Loo en Tuur Devens, Hoe maak je een project. Tweede herwerkte en uitgebreide druk 1985. Een basisreceptenbeeld ! (Al zeggen we het zelf)
3. Citaten van Rik Cammaer komen uit het artikel "Als de jeugd laks is dan is dat de schuld van de volwassenen" van T.D. in De Morgen, 7 mei 1985.
4. Meer over schooltegenkultuur E. Diekenhof, Leren, wat moet je er-mee ? Coutinho.